

GUNNAR BIÖRCK:

Vetenskapens villkor

I anslutning till propositionen om den nya högskolan har professor Gunnar Biörck – som riksdagsledamot hr Biörck i Värmdö – väckt en motion, som inte bör få drunkna i riksdagstrycket. Delar av den publiceras här som en artikel. Vad som ej tagits med är förslag i olika detaljfrågor, som otvivelaktigt är viktiga men som kräver särskilda fackkunskaper. Vad som står i denna artikel gäller däremot ytterst oss alla. De genomgripande förändringar vid universiteten, som föregående regering fått antagna och som nu slutgiltigt fastställs, påverkar arbetsmöjligheterna vid universiteten och därmed resultaten, som kommer att försämrans. Universiteten, där man haft som ideal att både kunna tänka och arbeta fritt, skall spännas in i ett byråkratiskt nät. Regeringen måste förhindra detta, menar författaren, men lätt blir det inte.

På riksdagens bord ligger när detta skrives en proposition med förslag till ny högskolelag, alltså en lag om den nya "högskolereformen". Ordet reform betyder väl i sig närmast återskapande, underförstått i en ny form. Så som begreppet numera används tycks man taga för givet att varje reform också innebär en förbättring. Eftersom jag inte har uppfattningen att "högskolereformen" innebär en sådan, tillåter jag mig att använda citationstecken.

Ett genomgående och karakteristiskt drag för "högskolereformen", som redan i princip antagits av 1975 års riksdag och som 1977 års riksdag inbjudits att i lagstiftningens form besegla, är okunnigheten om och den bristande förståelsen för den högre utbildningens och forskningens villkor. Dessa villkor är av både inre och yttre slag. Det må vara sant att statsmakterna främst kan påverka verksamhetens yttre villkor. Icke desto mindre råder det självfallet en växelverkan mellan de yttre villkoren för varje mänsklig verksamhet och de inre.

Samhällsutvecklingen – såväl den politiska som den organisatoriska och ekonomiska – har tyvärr kommit att utarma det politiska livet med avseende på företrädare för vad som brukar kallas den högre utbildningen och forskningen.

Jag är förvissad om, att om endast några av de universitetsprofessorer, som under modern tid varit verksamma i Sveriges riksdag – låt mig nämna personligheter sådana som Nils Edén, Johan Thyren, Ernst Trygger och Östen Undén, (två förutvarande universitetskanslerer), Vilhelm Lundstedt, C A Reuterskiöld, K G Westman, Nils Wohlin, Is-

rael Holmgren, Gösta Bagge, Georg Andrén, Elis Håstad, Gunnar Heckscher, Sten Wahlund, Bertil Ohlin och Gunnar Myrdal – haft säte och stämma i den riksdag, som 1975 fattade principbeslut rörande den sk "högskolereformen", skulle denna troligen ha sett ganska annorlunda ut.

Icke sedan sin begynnelse för 500 år sedan har det högre utbildningsväsendet och den vetenskapliga forskningen i vårt land stått inför en mera genomgripande förändring av sina villkor än vid årets riksdag. I en nyligen utgiven skildring av Uppsala universitets historia 1477–1977 skriver En av de aderton, professorn i lärdomshistoria Sten Lindroth:

Den stora högskolereformen skall träda i kraft sommaren 1977. Det är en ödets ironi, att det sker samtidigt som Uppsala universitet firar sitt 500-årsjubileum. En större förvandling har universitetet aldrig genomgått. Det grundades en gång mot medeltidens slut som en fri och självständig ändlig korporation, och genom århundradenas växlingar har det så förblivit. En framtid väntar nu, då dess frihet blir hårt beskuren. När Johannes Rudbeckius en gång under 1600-talets första år hyllade det ännu späda universitetet i Uppsala, talade han om det som Apollons och musernas hemvist, där vetenskapernas skönhet, höghet och glans uppenbarades. Så högt travande bör man väl inte uttrycka sig i våra dagar. Men utan ett fritt, av varje hänsyn till kortsiktiga politiska och ekonomiska intressen oberoende vetenskapligt liv kan inget universitet värt namnet existera. Linné visste det, och Geijer. Uppsala universitets framtida bestånd är inte nog. Det måste också fyllas av en sökande forskaranda, som inte vet av några gränser och in-

te låter sig dirigeras av tidens tillfälliga makter.

Det är mot denna bakgrund, som jag i riksdagen – för närvarande den ende här med egen erfarenhet av det slag av verksamhet, som en universitetsprofessur innebär och som denna "reform" avser att i grunden förändra – har redovisat mina synpunkter på de föreliggande förslagen. Att en professor numera är en sällsynt gäst i riksdagen beror icke på att de svenska universiteten och högre läroanstalterna på senare tid skulle ha fjärrat sig från samhället. Motsatsen är säkerligen fallet. Orsaken står i stället att finna i enkammarriksdagen och i politikens professionalisering, där det till slut kanske enbart finns plats för yrkespolitiker. I takt därmed förefaller ärendenas behandling i riksdagen att alltmera gälla form snarare än sak. Det är tveksamt om en sådan utveckling i längden är till gagn för samhället och medborgarna. "Högskolereformen", sådan den i dag föreligger på riksdagens bord, är ett exempel på detta. I min motion har jag försökt belysa, i hur ringa grad "reformen" tar hänsyn till den levande verkligheten.

Erfarenhetens lärdomar

Min erfarenhet från universitets- och högskoleväsendet har, ofrivilligt, kommit att omfatta hela den sk karriärstegen: från student och studentkårsordförande, över disputation och docentur (vid Karolinska institutet och Lunds universitet) till professur, prefektskap och medlemskap av lärarkollegium, sedermera fakultet samt fakultets- och

utbildningsnämnder. Under nära tjugo år i den medicinska fakulteten vid Karolinska institutet har jag självfallet också haft anledning att deltaga i remissbehandlingen av olika reformförslag inom universitetsområdet, däribland U 68 och manifestationer emanerande från H 75. Jag har däremot icke varit meddelaktig i 1975 års riksdagsbeslut om högskolan. I min kritik av den nu föreliggande propositionen anser jag mig därför för egen del icke bunden att utgå från de genom detta beslut angivna förutsättningarna.

När det gäller att välja en praktisk utgångspunkt för min kritik är det naturligt att tänka tillbaka till den tidpunkt för snart tjugo år sedan, då jag fick ta över ansvaret för den medicinska kliniken vid ett statligt undervisningssjukhus.

Denna klinik hade då i elva år stått utan normalt underhåll, sedan stat och kommun väl hade träffat ett förpliktande avtal, vars förverkligande dock ingendera parten bekymrade sig om. Under dessa år hade kliniken drabbats av två långa perioder av interregnum, i avvaktan på besättande av professuren, varigenom också den kvalificerade läkarstaben allvarligt åderlåtits. Vilka blev då den nytillträdande professorns arbetsuppgifter? Jo, först och främst att se till att erhålla åtminstone ett minimum av upprustning av befintliga lokalutrymmen. Därefter att gripa tag i sjukvårdens dagliga drift och se till att, så vitt möjligt, diagnostik och behandling samt journalföring bragtes i nivå med tidens krav och möjligheter. När detta underlag började ta form, kunde man gripa sig an med att anpassa undervisningen efter studenternas behov, vilket givetvis skedde i nära samarbete med de olika kursernas förtroenderåd, tio år före student-

revolten. Först därefter, sedan de fundamentala grundstenarna lagts och pålitliga medarbetare successivt rekryterats ur de varandra avlösande studentkursernas led, blev det möjligt att steg för steg och på basen av de frågeställningar patientmaterialet aktualiserade, formulera, ta itu med och skaffa resurser för att genomföra ett antal forskningsuppgifter.

Jag har velat redovisa dessa erfarenheter i konkreta termer för att belysa hur intimt den dagliga praktiska verksamheten, den grundläggande undervisningen och den vetenskapliga forskningen hänger samman inom den kliniska verkligheten, och hur ofrånkomligt det är att den för institutionens samlade verksamhet ansvarige, i detta fall professorn-överläkaren, har grepp över alla de till kliniken hörande verksamheterna. Erfarenheten – utökad med liknande erfarenheter från många kollegor – har lärt mig att dessa aktiviteter måste hållas samman, om man skall uppnå optimala resultat. Hela föreställningen att "lägre" och "högre" utbildning kan – och bör! – skiljas från varandra är en villolära, även om den omhuldas av en del vetenskapliga skönandar och av utbildningsbyråkrater, som i söndrandet av naturligt sammanhängande funktioner ser sin chans att själva kunna härska. Samma filosofi har på sjukvårdens område lett till uppbyggande och försvårande av det naturliga samarbetet mellan kliniker inom ett och samma sjukhus och skapande av nya, artificiella enheter genom sk sektorsblock.

Måhända kan det invändas att mina erfarenheter hämtats från en speciell del av universitetet, där praktisk verksamhet för både

lärare och elever utgör en ryggrad i såväl undervisning som forskning. Mycket av det senaste decenniets "reform"verksamhet inom universitetsväsendet har tagit sin utgångspunkt i missförhållanden, som med rätt eller orätt ansetts råda inom de filosofiska fakulteterna. I stället för att analysera varje fakultets problem för sig har man yxat till samma mallar för alla fakulteter, oavsett om de varit tillämpliga där eller ej. Det kan därför vara lika rimligt att till omväxling välja de medicinska fakulteterna som utgångspunkt, detta så mycket mera som de i sin "yrkesinriktade" karaktär alltid uppfyllt den målsättning för den högre utbildningens anordnande, som den nya "högskolereformen" eftersträvar. Samma är förhållandet med jordbrukets högskolor och, föreställer jag mig, delar av den tekniska utbildningen.

Även i många andra discipliner ägnar sig lärarna ofta åt praktisk verksamhet (som juridiska, ekonomiska, eller industriella rådgivare), medan motsvarande praktisk tjänstgöring beklagligtvis icke ingår i studentundervisningen. Jag vågar därför tro att synpunkter, som emanerar från en medicinsk fakultet, kan ha lika stor – men också lika begränsad – allmängiltighet som de synpunkter från den filosofiska fakultetens områden, vilka hittills helt dominerat "reform"debatten.

Karakteristik av "reformen"

Högskole"reformen" ter sig även i propositionens knastertorra språk svår att genomskåda. Detta intryck förstärks i hög grad av att alla väsentliga regler och föreskrifter för

den egentliga verksamheten vid universitet och högskolor saknas i propositionen och uppenbarligen avses blir utfärdade av regeringen i annan ordning, liksom av det förhållandet att forskarutbildningen tills vidare lämnats utanför. Huvudintrycket av den föreliggande propositionen är därför bilden av ett organisatoriskt katedralbygge med många avsatser, men utan känsla för verksamhetens egentliga innehåll och villkor.

Sedan en anslagsökning om c:a 50 millioner kronor förefaller att slukas av styrelser och förvaltningar, återstår i jämförelse härmed för förbättringar av verksamhetens egentliga innehåll alldeles otillräckliga anslag. Detta är i och för sig ingenting ovanligt utan fastmera ett utmärkande drag inom både undervisningsväsendet och sjukvården under senare år. Rent groteskt har förhållandet varit inom universitetsvärlden, där den sk § 69-prövningen av professorer – som väl avsikten varit – lett till svåra lojalitetskonflikter inom fakulteterna, där den enes död blivit den andres bröd, allt under det att skaran av "administratörer", centralt och lokalt, tillåtits växa med oförminskad hastighet. Ett elementärt krav för framtiden måste vara att i den procedur, som väl framdeles kommer att avlösa § 69-prövningen, all avvägning mellan personella anslagsbehov samtidigt skall omfatta såväl lärare som administrativ kringpersonal.

Vad man nu skapar är en övertung organisationsapparat, bemannad med en majoritet av personer med ingen eller ringa kännedom inifrån om den verksamhet som de sätts att styra. Samtidigt berövas de, som känner verksamhetens villkor och har intres-

se av att den skall fungera väl, i stor utsträckning sitt hittillsvarande inflytande. En ledamot av riksdagen har förklarat att syftet med "reformen" är att "ta ifrån professorerna makten". Om vederbörande visste, hur litet "makt" professorer har, och hur litet intresserade de flesta professorer är av "makt"!

Professorer är intresserade av goda arbetsbetingelser för sina medarbetare och sina studenter, och de är därför naturligtvis angelägna att få behövliga resurser för detta. Politiker mäter måhända sitt status i maktens termer. Vetenskapsmän mäter det i den grad av uppskattning för sina insatser de röner från erkända kollegor hemma och borta. Däremot, och därför, känner professorer ansvar – för sitt ämne, sina medarbetare och sina studenter. Ansvar är något man kan känna när man själv har inflytande över en verksamhet och dess utveckling. "Samhället" kan i allmänhet inte kontrollera den vetenskapliga verksamhetens kvalitet. Det är hänvisat till tilltron till dem, som blivit anförtrodda ett ämbete. Inflytande och ansvar går hand i hand. Den som finner sig ha förlorat inflytande över den verksamhet han formellt bär ansvar för hamnar i en omöjlig situation. Av honom kan man heller inte i längden förvänta sig – eller utkräva – något ansvar. En "högskolereform", som systematiskt sätter de för verksamhetens innehåll ansvariga ur spel, kan icke gärna vara en bra reform.

Hur kan det då komma sig att fyra generaldirektörer, med ett stort uppstånd av referensgrupper och annan gisslan, kunnat gå fram som tunga tanks över den högre utbildningens och forskningens terräng och där-

vid, som det visat sig, hänsynslöst kört över både lärare och studenter, vilka var för sig, men också tillsammans, sökt motverka denna "reform"? Svaret står väl närmast att finna i en psykologisk analys av de egenskaper och bevekelsegrunder, som leder somliga att överge den akademiska banan för att i stället söka sig till samhällets styrfunktioner. Det är emellertid inte givet att deras handlag med vetenskap och högre utbildning är allena sälliggörande. För min del tror jag det inte.

Vad som kan accepteras

Det är lätt att säga, vad jag är beredd att acceptera i den föreslagna högskolereformen. Först och främst är det mycket tillfredsställande att utbildningsministern haft kuraget att lyfta ut den kuriösa målsättningsparagrafen. Det länder honom likaledes till heder att han slagit undan reglerna till den totalspärrade högskolans portar, även om dessa endast öppnas på glänt. Nyttig är förmodligen också integreringen av åtskillig postgymnasial utbildning utanför de gamla fakulteternas ramar inom en vidare högskoleorganisation och en fortsatt satsning på lokala utbildningshårdar i många av rikets städer. Detta är dock ingenting nytt: på den tiden en lektor behövde vara en studerad karl, som disputerat för graden vid universitetet, lyste också andens fyrbåkar i våra gamla läroverksstäder.

Jag är också beredd att acceptera ett vidgat studentinflytande, även om man därvid skulle vilja uttrycka en from förhoppning att de äldre studenterna – som hunnit förvärva en viss erfarenhet av studierna – i ökad om-

fattning skulle vilja deltaga, och föra sina kamraters talan, i universitetsorganen. En socialdemokratisk kulturpolitiker önskade sig en gång kamrater som "inte bara tycker och tror utan som vet och kan". Det är kanske ett hårt krav att ställa på studenter, men det är nog ofrånkomligt ifråga om dem, som på andras vägnar måste dela och bära ansvar. Endast den "kårknutte" kan vinna respekt, som också gör väl ifrån sig i sina studier.

Jag är däremot inte beredd att acceptera det i det närmaste uttraderade inflytandet för dem, på vilka hela verksamheten vilar – nämligen lärare och institutionschefer – i högskoleväsendet och det i gengäld ohämmade inflytandet av politiker och organisationsrepresentanter i de beslutande organen. Detta beror inte på att jag fruktar något slag av "radikalisering" som motsats till en mera konservativ samhällssyn. Tvärtom tror jag att sprängstoffet för varje samhällsutveckling kommer från de vid universiteten verksamma, medan etablerade företrädare för "samhället" mestadels utgör en skäligen konservativ materia. Vad jag fruktar är fastmera att samhälls- och organisationsrepresentanterna (jag tar dem i klump för de är samma sort) kommer att bli lätta byten för administratörernas till synes övertygande föredragningar – det är ju samma referensramar man har och samma fikonspråk man talar. Man kommer således genomgående att tillgodose formerna på innehållets bekostnad. Jag har länge nog behövt uppleva detta inom sjukvården, så jag vet vad jag talar om.

Det behövs i en universitets- eller högsko-

lestyrelse heller inga andra representanter för de stora fackliga organisationerna än dem som inom högskolan eller universitetet kan väljas av arbetskamraterna ur de olika organisationsområdena. Här finns förvisso "eget" folk, som har mål i mun och som dessutom vanligen har fördelen att känna till de förhållanden som man talar om. Det är en olycksalig eftergift åt organisatorisk knappologi att så många remissinstanser ägnat så mycken möda åt att diskutera om styrelser av ena eller andra slaget skall ha 15, 18 eller 21 representanter och hur dessa i så fall skall fördelas mellan skilda intressegrupper. Ingen vet om 21 är klokare än 18, eller bättre än 15 eller till äventyrs lämpligare än 5. Det är inte anhopningen av personer som är viktig, utan de ifrågavarande personernas förmåga att själva sätta sig in i ärendena och ta ansvar för besluten. Och det är en fråga om kunskap, intresse och inte minst tid.

Inte heller kan jag acceptera den vid detta laget redan budgetmässigt genomförda klyvningen av undervisning och forskning, som nu föreslås bli total och oåterkallelig i och med att fakulteternas hittills, trots allt, övergripande ansvar för hela verksamheten begränsas enbart till forskningens område. Det är en hisnande tanke att den centrala fakultetsfunktion, som bestått genom fem sekler och som bland annat inneburit att det funnits ett forum för inbördes tankeutbyte, för avstämning av erfarenheter från skilda områden mot varandra, för metodologisk kritik men också för utvecklandet av gemensamma föreställningsramar och för organisationen av kollegialt samarbete inom undervisning, forskning och – i vissa fakulteter – praktisk

verksamhet – att allt detta nu skall ersättas av en stor, amorf församling – fakultets”kollegiet” – med huvudsaklig uppgift att utse en liten fakultetsnämnd (jämför ev andra nämnder) och i övrigt intet. Åt denna lilla fakultetsnämnd, bestående av några få procent av fakultets”kollegiets” ledamöter, skall betros att okontrollerat och okontrollerbart agera över huvudet på alla övriga ”kolleger”. Sanningen är, att om icke fakulteter redan funnes, skulle de behöva uppfinnas. Om propositionen i detta stycke bifalles, måste – i varje fall för medicinens del – någon form av prefektkollegium skapas för att fylla åtminstone de mest trängande samarbetsfunktionerna.

Med all respekt för de ansatser till vidsynhet och känsla för universitetets historiska uppgifter, som departementschefen i flera stycken visat när han – hårt uppbunden av 1975 års riksdagsbeslut och ett pressande tidsschema – nu tvungits forcera fram ett förslag till högskolelag, anser jag mig sålunda, tyvärr, på avgörande punkter ur stånd att ansluta mig till detta.

Samtidigt är jag naturligtvis medveten om att en majoritet i riksdagen mekaniskt kommer att fortsätta marschen in i den nya högskolan oberoende av protesterna från de berörda. ”Reformer” av detta slag går inte att hejda, deras levande kraft är – som utbildningsministern själv fått erfara – förödande stor. Samtidigt som jag som försvarsadvokat åt det hittillsvarande, femhundraåriga, universitetet yrkar på fullständigt frikännande måste jag därför alternativt i varje fall hemställa om mildast möjliga straff. Av detta skäl kommer jag i det följande att ytterligare be-

röra vissa frågor, som rimligen måste behandlas i de förordningar regeringen säger sig senare skola utfärda.

Högre utbildning och forskning

Det är egendomligt men tankeväckande att i de handlingar, som vid 1975 års riksdag och nu lagts fram rörande den högre utbildningen och forskningen, man ingenstades finner ens ett försök till analys av de villkor under vilka denna verksamhet bedrivs.

Glädjande nog slår utbildningsministern fast att undervisningen vid högskolan skall bygga ”på vetenskaplig grund”. Vad är då vetenskap? Det är strävandet att på ett metodiskt och kritiskt sätt sammanknyta iakttagelser och experimentella rön till en möjligast riktig, sammanhängande tolkning av verkligheten. Vilka är drivkrafterna bakom en sådan – för praktiskt bruk och i kort perspektiv – till synes improduktiv sysselsättning? Drivkraften är nyfikenhet, sanningslidelse om man så vill, behovet att söka finna nya och bättre svar på frågor där svar saknas eller är otillfredsställande, lusten att ge sig i kast med det okända, att pröva sina krafter men också att därvid finna gemenskap och förståelse långt utanför det egna universitetet eller det egna landets gränser. Om dessa förutsättningar, om deras historiska bakgrund, om deras internationella förankring, icke ett ord i de torftiga dokument, varmed den största universitets”reformen” på femhundra år i vårt land beseglas!

Vad krävs då för att ge sig i kast med vetenskapligt arbete? Nyfikenhet, det är redan sagt, oförskräckthet, originalitet, egna idéer,

logiskt tänkande och hederlighet. Papper och penna behövs alltid, stundom är detta tillräckligt: Nobelpris i fysik lär ha kommit till över ett kafébord. Tillgång till bibliotek är ofrånkomligt; i vissa vetenskaper har detta numera delvis ersatts genom datoriserade informationssystem. Laboratorier är nödvändiga i vissa vetenskaper; i andra utgör själva naturen, befolkningen eller samhällets institutioner det experimentalfält, i vilket forskarna gör sina observationer. Men inget byggande av storinstitutioner med utrustning i industriell skala, eller undervisnings-sjukhus i ohanterligt stora format bör ens för ett ögonblick undanskymma det faktum, att vetenskaplig forskning är en intellektuell process och att forskarhjärnan är det viktigaste instrumentet, djupast sett det enda verkligt betydelsefulla. Den nya forskarutbildningens mandarinväsen, med alla dess formaliteter, är enligt min mening icke till fromma för forskningen i vårt land.

Behövs det då ingenting mer? Jo, naturligtvis, här som eljest, och här kanske mera än eljest: en arbetsmiljö, som är stimulerande samtidigt som den ger möjlighet till koncentration, frihet från onödigt tyngande trivialiteter, arbetskamrater med förståelse för arbetets villkor, uppmuntran och motstånd: ifrågasättande och korsbefruktning av idéer.

Var finns då detta? Inom institutionerna. Där finns arbetskamrater, medhjälpare och hjälpmedel, och genom dem försiggår oavbrutet ett flöde av ungdomar, studenter och yngre forskare, (kanske dessutom kunskaps-törstande äldre medborgare efter fullbordat dagsverke i "produktionen") och gäster från utländska systerinstitutioner, som resonans-

botten för nya idéer och rekryteringskällor för nästa generations vetenskapliga frontinsatser. Det är institutionerna, små eller stora (helst inte för stora), som utgör den vetenskapliga brygdens jäskar. Varje försök att reformera "högskole"utbildningen borde ta sin utgångspunkt här – icke i överbyggnaderna. Därför är denna "högskolereform" felaktig och dömd att på sikt bli en pappers-tiger.

Institutionerna och de, som verkar inom dem, formar tillsammans fakulteterna och dessa i sin tur universiteten, eller de särskilda, mer eller mindre kompletta, högskolorna. Den naturliga utvecklingen är att dessa, i mångt och mycket "självstyrande", enheter successivt bygger upp sin administrativa struktur, i demokratisk ordning och precis så som det åtminstone teoretiskt går till inom organisationsväsendet. Så skedde också till 1964, då universiteten själva valde sin kansler att representera dem inför statsmakterna. Det är från detta år, som organisations-teoretikerna i statsförvaltningen fått fritt spelrum och börjat rita sina "organisationsdiagram" uppifrån och ned i stället för att utgå från verksamhetens villkor och dem som svarar för verksamheten däri och betrakta "administrationen" som vad den är och borde vara: frontsoldaternas försörjningsenheter, kort sagt trängen.

Inom sjukvården pågår samma upp- och nedvändning av begreppen, och "direktörerna" pratar om sin "sjukvårdsproduktion". Ännu har vi kanske inte hört talas om kunskapsproduktion, men det kommer väl. Inom industrin – från vilken produktionsbegreppet väl närmast är hämtat – kan man

planera för och sätta i gång en produktion av varor genom ett centralt beslut. Kanske kan man också göra något liknande med en skolklass i grundskolan. Men institutionerna låter sig inte kommendera. Vad de har att erbjuda kan inte bestämmas centralt. I "timmar" kanske, men icke i innehåll. En institutions "utbud" kan inte programmeras: det måste komma spontant, inifrån.

Vilka är det då, som sätter sin prägel på institutionerna? Kanske är det ännu i vår tid inte helt förmätet att svara: professorerna. Som det nu har blivit, utnämns nya professorer mot bakgrunden av en mer eller mindre illusorisk "ämnesbeskrivning" eller ett "program". I realiteten är de flesta professorer "ämnesföreträdare". Därmed menas att de, förutom "djup", också måste ha "bredd". Annars kan man inte företräda i vart fall de större ämnena. Av och till hörs mer eller mindre sakförståndiga röster tala om "profilering" av professurer. Det är uppenbart att hårt specialiserade professurer behövs, men frågan är om de hör till universiteternas kärna eller om sådana professurer inte bör tillhöra forskningsråden. I varje fall kan en alltför "profilerad" professor inte ersätta behovet av en verklig ämnesföreträdare med erforderlig bredd och vilja att ta ansvar för helheten.

Inte minst är detta väsentligt för det samlade greppet om både "högre" och "lägre" (olyckliga begrepp, men tyvärr officiellt vedertagna!) undervisning. Studenter vill se och höra sina professorer och klagar, när så inte sker. Professorer borde vilja se och lyssna till sina studenter, eftersom det är dessa, som skall bära budskapet vidare. Docenter

är naturligtvis många gånger duktigare än professorer när det gäller speciella delar av ämnet. Professorns uppgifter kommer vanligen med ålder och erfarenhet att mer och mer ta formen av en helhetssyn på ämnet, dess plats i de stora sammanhangen, dess anknytning till andra ämnesområden. Det är förmodligen också genom att ge personliga överblickar och perspektiv som en professor gör den största insatsen i den "lägre" undervisningen – att ge studenterna en levande uppfattning om ämnets "vetenskapliga grund" och inbjuda dem att följa med på den vidare färden. "Meddela" undervisning betyder, efter orden, dela med sig – av kunskaper och uppslag. Professorn hör också till folket i den "lägre" undervisningen, inte bara till de utvaldas krets i den "högre". Hela isärsprängningen av "utbildning" och "forskning" är ett missfoster.

Sedan är det visserligen sant att många professorer i sitt ämbete småningom uppslukas av administrativa engagemang. För somliga är väl detta en flyktväg som erbjuder sig, när idétorka hotar eller vantrivsel med en tung och improduktiv byråkrati fördyrar tillvaron. För andra blir det väl i stället ett slags landstormskommendering i kulturförsvarets tjänst. Några måste alltid offra det som är roligt för att uträtta det som är nödvändigt. De inte längre lika skapande måste stå tillbaka för dem, som måste få tid och bekymmarsfrihet för att kunna skapa.

Detta har handlat om professurer. Det är nämligen till dem så mycket av budgetdramatiken knyter sig. Men, "härförarn ensam vinner icke slaget, de djupa leden vinna det åt honom". Inom få arbetsplatser har väl de

mokratin så länge varit så fast rotad som inom de vetenskapliga institutionerna. Medbestämmandet står där i relation till värdet av den enskilda insatsen för gruppen som

helhet. Här finns förvisso ingen plats för utomstående att klampa in på den mark, som utgör "vetenskaplig grund".